

HEMŞİRELERİN SAĞLIK HİZMETLERİNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KONUSUNDA ROL VE SORUMLULUKLARI

SİBEL YOLCU¹ , FATMA DEMİR²

ÖZET

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yalnızca hastalık veya sakatlığın olmayışı değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâli olarak tanımlanan sağlıklı olma durumu, sağlık alanında görev yapan her mesleğin amacıdır. Bu meslek gruplarının arasında yer alan hemşireler ise yönetsel, iletişimsel ve eğitimsel müdahaleler aracılığıyla insan ve toplum sağlığını yükseltmek amacıyla girişimlerde bulunmaktadır. Günümüzde hızla gelişen küreselleşme hareketleri, sanayi, teknoloji, yeni hastalıklar ve ekonomik süreçler, beraberinde güvenlik yönetimi anlayışının da değişimine sebep olmuştur. Dünyada her yıl iş kazaları sonucunda ölümler, iş göremezlikler meydana gelmektedir. Bunların sonucunda insan kaybı ve artan maliyetler ortaya çıkmaktadır. Bu kayıpların azalması, güvenlik yönetimi kültürünün yaygınlaşmasında en etkili politika olan iş sağlığı ve güvenliği eğitimi vermek ile gerçekleştirilebilir. Eğitim, güvenlik bilincini ve önleme kültürünü geliştirerek sağlıklı çalışma ortamı anlayışının oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. İş yerinde sağlıkla ilgili olarak hemşireler, girişimlerini yalnızca çalışma ortamına değil, aynı zamanda spesifik çalışma faaliyetinin sürdürüldüğü sağlık hizmeti özelliklerine de uyarlayabilirler. Bu bağlamda Dünya Sağlık Örgütü, iş sağlığı hemşiresi profili için bir belge yayımlamıştır. Bu belgeye göre iş sağlığı hemşiresi, nüfusun sağlığının korunmasında ve iyileştirilmesinde önemli bir rol oynayabilir, işletmelerde ve topluluklarda sürdürülebilir kalkınmaya, gelişmiş rekabet gücüne, iş güvenliğine ve artan kârlılığa önemli bir katkı sağlayabilir. Bu derleme hemşirelerin sağlık hizmetlerinde iş sağlığı ve güvenliği konusunda rol ve sorumluluklarını incelemektedir.

Anahtar Sözcükler: İş sağlığı ve güvenliği; hemşire; sağlık çalışanları.

ROLES AND RESPONSIBILITIES OF NURSES IN HEALTH SERVICES ON OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY

ABSTRACT

The state of being healthy defined by the World Health Organization (WHO) as not just the absence of disease or disability, but as a complete state of wellness in physical, mental, and social terms is the aim of all professions active in the field of health. Nurses among such professional groups take initiatives to increase human and social health through managerial, communicative, and educational interventions. The globalization activities that develop fast in our day caused change in industry, technology, new diseases, and economic processes together with safety management understanding. Every year deaths and disabilities take place as a result of occupational accidents in the world. Loss of humans and increased costs come up as a result. Decreasing these losses can be achieved by giving occupational health and safety training that is the most effective policy in ensuring safety management culture becomes widespread. Education would raise awareness on safety and the culture of prevention, contributing to creation of "healthy workplace environment understanding". Regarding occupational health, nurses can apply their initiatives not just on workplace environment, but also on health service properties where specific work activities are carried out. In this context, the World Health Organization issued a document reflecting the profile of occupational health nurse. According to this document, occupational health nurse may play a significant role in protecting and improving the population's health, make a significant contribution to sustainable development, improved competitive power, occupational safety and increased profitability at businesses and communities. This review examines the roles and responsibilities of occupational health and safety in official health services.

Keywords: Occupational health and safety; nurse; healthcare professionals.

¹İSTANBUL ATLAS ÜNİVERSİTESİ, SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ, HEMŞİRELİK BÖLÜMÜ, İSTANBUL, TÜRKİYE

²İSTANBUL İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ, İSTANBUL EĞİTİM ARAŞTIRMA HASTANESİ, İSTANBUL, TÜRKİYE

Sorumlu Yazar: SİBEL YOLCU

İSTANBUL ATLAS ÜNİVERSİTESİ, SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ, HEMŞİRELİK BÖLÜMÜ, İSTANBUL TÜRKİYE

Telefon: +905415579808

E-mail: skavrazli@msn.com

Gönderim Tarihi: 31 EKİM 2023

Kabul Tarihi: 29 KASIM 2023

YOLCU S, DEMİR F. HEMŞİRELERİN SAĞLIK HİZMETLERİNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KONUSUNDA ROL VE SORUMLULUKLARI. ATLJM. 2023;4(9):46-53.

GİRİŞ

İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı

İş sağlığı terimi, hizmet edilen iş gücünü önemsemek ve korumak anlamına gelir. Bu geniş tanım, nedeni neden kaynaklanırsa kaynaklansın meydana gelen hastalık ve yaralanmaları önlemek için ortaya konan her türlü geleneksel iş güvenliği ve sağlığı koruma uygulamalarını, iş yeri faaliyetleriyle bütünleştirerek oluşturur. Böylece tüm çalışanlar optimal sağlık ve esenlik düzeylerine ulaşma fırsatı elde eder (1).

20.06.2012 tarihinde resmi gazetede yayınlanan 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun içinde 5 bölüm ve 39 madde bulunmaktadır. İçerik planı incelendiğinde; iş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması, mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenlemektedir (2).

İş sağlığı ve güvenliği konusu, ele alındığı tarihten bu yana sürekli gelişen dinamik bir yapıdır. İnsana yakışır işin iş sağlığı ve güvenliği hayati bir fonksiyondur. İş sağlığı ve güvenliği, çalışma hayatının önemli konularından biri olan iş sağlığı ve güvenliği, hayati bir konudur, çünkü işin tüm süreçlerini ele alan bir yapıya sahiptir ve etkisi çok büyüktür. Bu konuyu önemli yapan biri diğer kısım ise birçok disiplin tarafından etkilenmiş olması ve aynı zamanda bu disiplinler tarafından araştırma konusu olarak ele alınmasıdır. Bu başlıklardan bahsetmek gerekirse: Çalışanlara yönelik işçi güvenliğinin sağlanması, çalışma ortamının iş yeri güvenliği konusunun ele alınması ve üretim güvenliği konusudur (3). İş sağlığı ve güvenliğinde bakıldığında en temel amacının çalışma hayatında çalışanların sağlığını tehlikeye sokacak ya da çalışanlara zarar verecek olayları önceden belirleyerek bu konuya yönelik önlemlerin alınması, çalışan güvenliği açısından meydana gelebilecek risklere karşı güvenli ortam oluşturulması; iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı çalışanların bedensel, fizyolojik, sosyal ve psikolojik sağlıklarının korunmasıdır. Unutulmamalıdır ki İSG' de alınan önlemlerin ilk ve en önemli amacı temelde çalışan sağlığını korumaktır. Günümüz modern çalışma yaşamına kattığı önem sayılan nedenlerden ötürü tartışmasıdır (4).

Dünyada farklı iş kollarında binlerce meslek grubu tanımlanmıştır. Bu iş kollarına göre çalışanların maruz kalacağı riskler değişkenlik gösterebilmektedir. Bu nedenle tüm sektörlerde riskler, tehlikeler bulunmaktadır. Sağlık sektörünün diğer sektörlerden farkı, risk ve tehlikenin

beklenmedik anda gelmesidir. Çünkü sağlık çalışanlarının ilgilendikleri hasta ve hasta yakınları ya da sunulan hizmetlerden kaynaklı güven tehdit edicidir (5). Bu tehlike kavramı kendi içinde üçe ayrılır: Tehlikeli, az tehlikeli ve çok tehlikeli. Sağlık sektörü çalışanları uluslararası mevzuatta "çok tehlikeli sınıf" grubunda yer alır (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16909&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5>). Günün en az sekiz saatinin çalışma ortamlarında geçtiği düşünülürse çalışma ortamı, çalışanın sağlığını olumsuz etkileyecek tehlike ve riskler taşımaktadır. Sağlık hizmeti sunarken kimyasal, biyolojik, fiziksel ve psikososyal riskler gibi birçok tehlikeli riske maruz kalmaktadırlar. Bireylerin bedensel, ruhsal ve sosyal sağlığı etkilenebilmektedir. Bu durum çalışma hayatını olumsuz etkilemiş ve iş sağlığı ve güvenliği kavramı, yeni bir anlam kazanmıştır. İş sağlığı ve güvenliğini sağlamak hem yasal bir yükümlülüktür hem de insani bir görevdir. Temelinde, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önlenmesi, çalışanların yaşam hakkının korunması, çalışanların güvenli bir ortamda çalışabilmeleri, maddi ve manevi kayıpların en aza indirgenmesi ve ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmak vardır (6).

"İş sağlığı" ve "iş güvenliği" içerik ve anlam olarak farklı şekilde tanımlanmaktadır. 1951'de Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) yaptığı tanıma göre iş sağlığı; çalışanın iş uyumunun sağlanması; bütün mesleklerdeki çalışanların, bedensel, ruhsal, sosyal iyilik hâllerinin korunması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi olarak tanımlanmaktadır. İş sağlığının temel amacı, çalışanların sağlığını koruma, sağlık durumunda bozulma meydana gelenleri tedavi etme ve rehabilitasyonunu sağlamaktır. İş güvenliği ise, çalışanların iş yerinde kullanılan ekipmanlara karşı korunması anlamına gelmektedir. Buna göre, iş yerinde kullanılan ekipmanlardan kaynaklanabilecek risklerin belirlenmesi ve bunlara karşı koruyucu önlemlerin nasıl alınacağı ile ilgilidir (7).

Çalışma hayatı ve hukukunun önemli boyutunu İş sağlığı ve güvenliği oluşturmaktadır. Türkiye'de her yıl yaklaşık olarak 77.000 iş kazası yaşanmakta ve ne yazık ki bu kazalarda 1.000'den fazla işçinin 7 yaşamını yitirdiği, 5.000'den fazla işçi de ise sakatlık olduğu görülmektedir. İş kazası ve meslek hastalıklarının meydana gelmesinde temel neden ise iş yeri ve çalışma koşulları kaynaklı olmaktadır. Çalışma koşullarının düzenlenmesinin odağında insanı korumak vardır. Sağlığa zarar verebilecek tehlike ve koşullardan korunmak için oluşturulmuş bir çalışma ortamı yaratmak temel amaç olmalıdır (2).

Sağlık Bakım Hizmetlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği

Hizmet sektörleri arasında sağlık sektörü çalışan sayısı bakımından geniş bir yer almaktadır. Sağlık hizmetlerinin sunulduğu hastaneler; fiziksel, biyolojik, kimyasal, ergonomik, çevresel ve psikososyal açıdan tehlike ve riskin yüksek olduğu çalışma grubudur. Bu etmenler ise sağlık çalışanlarında performanslarının azalması, iş yüklerinin artması, maddi kayıpların artması, hizmete erişimin sağlanmasında zorluklara sebep olmakta ve bu nedenle iş kazaları ile meslek hastalıklarının görülme oranını da arttırmaktadır (8).

Sağlık çalışanları, sağlığın devamlılığını ve sağlığı yükseltmeyi amaç edinmişlerdir. Bu amaçları gerçekleştirirken sağlık çalışanlarının meslek riskler ile karşılaşma olasılığı diğer meslek gruplarına göre daha yüksektir. Meslek türlerinin çeşitliliği, yapılan işin farklılığı, çalışılan bölümün aynı meslek grubunda farklı alanlarda sürdürülmesi gibi nedenlerden sağlık çalışanlarının meslek riskler ile karşılaşma olasılığı da birbirinden farklıdır. Her çalışanın sağlıklı bir ortamda çalışma hakkı vardır. Güvenli ve sağlıklı çalışma ortamının sağlanması özellikle sağlık çalışanlarının verdikleri sağlık bakım hizmetini kalitesini ve aynı zamanda yaşam kalitesini etkiler. Bu doğrultuda iş sağlığı ve güvenliği farkındalığının artırılması sağlık çalışanları açısından büyük önem taşımaktadır (9).

1970'lerde ILO sağlık personelinin "sağlıklı olma" ve "güvenli ve sağlıklı bir hastane ortamında çalışma" hakkına sahip olmakla beraber, bu hakkın de ancak hastanelerde ilgili birimin oluşturulmasıyla sağlanabileceğini ve her ülkede sağlık personellerine yönelik iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin verilmesi kararı alınmıştır. Uluslararası Mesleki Sağlık Komisyonu (International Occupational Health Commission-IOHC) 1990 yılında, sağlık personelinin mevcut haklarını arttırmak amacıyla birimin kurulması gerektiğini tekrar gündeme getirmiştir. ABD'de Mesleki Sağlık ve Güvenlik Enstitüsü'nde (The National Institute for Occupational Safety and Health-NIOSH), sağlık çalışanları ile ölümcül olmayan iş kazası ve hastalık vakalarının, tüm endüstri sektörleri içinde en yüksek olanlar arasında olduğunu belirtmiştir. 1974 yılında hastane sağlık ve güvenlik programı geliştirilmiştir (10).

Sağlık çalışanları çok çeşitli tehlikelerle karşı karşıyadır: Keskin yaralanmalar, kimyasal ve ilaca maruz kalma, sırt yaralanmaları, lateks alerjileri, şiddet, stres ve benzeri. Bu tehlikeleri önlemek veya azaltmak mümkün olsa da sağlık çalışanları iş yerinde yaralanmalar ve hastalıklar

yaşamaya devam ediyor. Bu tehlike ve risk etkenlerini sıralamak gerekirse; fiziksel, kimyasal, biyolojik, ergonomik ve psikososyal olarak beş kategoride ele alınmaktadır. NIOSH, hastane ortamında olan 25 çeşit kimyasal, 29 çeşit fiziksel, 24 çeşit biyolojik, 10 çeşit psikososyal ve 6 çeşit ergonomik tehlike ve risk bildirimini yapmıştır (11).

Hastanelerde verilen hizmetin kapsamlı olarak sunulması sonucunda kurumun genelinde tehlikelerle karşı karşıya kalınırken ayrıca her birim içinde o birime özel ek tehlikeler de oluşabilmektedir. Bu nedenle sağlık çalışanlarının çalışma ortamları ve çalışma koşullarının değerlendirilmesi, iş sağlığı ve güvenliği kapsamında büyük bir önem arz etmektedir. Bunun için ilk başta çalışma ortamında sağlığı bozan faktörlerin tanımlanması, koruma önlemlerinin en erken zamanda ele alınması ve sağlık çalışanlarına doğru bir şekilde bilgilendirmenin yapılması gereklidir. Bunun sağlanabilmesi için ise iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin doğru ve tam şekilde uygulanması gerekmektedir (12). Sağlık çalışanlarının tedavi uygulamaları sırasında uzun süre ayakta kalmaları, nöbet usulü çalışma şartları, uykusuzluk, beslenme düzensizlikleri, iş yükleri, dinlenme sürelerinin yetersizliği ve iş koşullarının kötü olması gibi nedenlerden dolayı stresli ortamda çalışmalarına neden olur. Buna ek olarak sağlık bakım hizmetleri alanının yoğun ve stresli olması, sağlığı bozulmuş bireyler ile bu hizmetin verilmeye çalışılması da yaşanan stresin daha da artmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda ise diğer iş alanlarından daha çok iş stresinin yaşandığı bir ortam meydana gelmekte ve uzun süre bu ortamda vakit geçiren bireylerde migren, kaslarda gerginlik, uyku sorunları, yorgunluk gibi fiziksel sağlık sorunları; anksiyete, depresyon gibi ruhsal sorunlar, iş veriminde azalma, işi bırakma gibi işle ilgili sorunlar, sigara, alkol, ilaç bağımlılığı, aile içi ilişkilerde bozulma, kişilerarası iletişim sorunları gibi sosyal sorunlar oluşmaktadır. Çalışma ortamı kaynaklı iş kazası ve meslek hastalıkları, insanların fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. (11). Sağlık çalışanlarının hasta veya sağlıklı bireylere bakım esnasında bu durumdan dolayı vermiş oldukları hizmetin kalite standartları düşebilmektedir.

Sağlık çalışanlarının sağlık ve güvenliklerini olumsuz olarak etkileme ihtimali olan risk ve tehlikelerin tanımlanması ve bu risk ve tehlikelerin sağlık çalışanlarının sağlığına olan etkisinin ise kesinlikle göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu riskleri saymak gerekirse, özellikle sağlık çalışanları arasında sıklıkla görülen "ergonomik faktör" olarak adlandırılan kas-iskelet sistemi sorunları olabilmektedir. Bu faktörler ya çalışma ortamından ya da yapılan işten kaynaklı olabilmektedir.

En sık görülenler arasında; ıslak zemin, yüksek basamak, zemindeki düzensizlikler yer almakla birlikte bunun sonucunda ise kayma, düşme, burkulma, çarpma gibi kazalar oluşmaktadır. İşin yapılması esnasında eldivenden lateks alerjisi, termometre ve barometrelerin hem kullanımı hem de sterilizasyonu sırasında kırılmasıyla birlikte deri ve solunum maruziyeti, kullanılan solventlerin karaciğeri, sinir sistemini etkilemesi, inorganik kurşunun kemik iliğinde hemoglobin sentezini engellemesi gibi istenmeyen durumlar meydana gelmektedir. Tanımlanan tehlike ve risklerin sıfıra indirilmesi için hastaneler içinde gerekli iş süreçlerinin ve alınması gereken önlemlerin öncelikli olarak belirlenmesi gerekir. Hasta ve çalışan güvenliği komitesinde, istenmeyen olay bildirimlerinin kök neden analizleri yapılarak değerlendirilmeli ve tüm sağlık kurumlarında iş güvenliği uzmanı ile iş yeri hekiminin görev alması gibi önlemlere yer verilmelidir (12). Sağlık kurumlarında iş kazası ve meslek hastalıklarını önlemek için tehlike ve risk tespitlerinin yapılması, kurumun üstüne düşen prosedürleri oluşturması, acil durum planlarının hazırlanması ve düzenli aralıklarla tatbikatların yapılması, bağışıklama programlarının hazırlanması, düzenli sağlık taramalarının yapılması, kaliteli ekipmanların kullanımının sağlanması, hastanede kullanılan ekipmanların düzenli olarak bakım ve kalibrasyonlarının yapılması ve güvenli atık yönetim süreçleri ile önlenir (13).

Hemşirelik Mesleğinde İş Sağlığı ve Güvenliği

İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetimi (Occupational Safety and Health Administration-OSHA), iş sağlığı hemşirelerini "iş görevleri ve tehlikeleri ile ilgili olarak işçinin sağlık durumunu bağımsız olarak gözlemleyen ve değerlendiren kayıtlı hemşireler" olarak sınıflandırır. 1900'lü yılların başından itibaren fabrikalarda işçi sağlığı hizmeti vermek için iş sağlığı hemşirelerinin çalıştırılması gündeme gelmiş, Birinci Dünya Savaşı sırasında ise iş gücü eksikleri nedeniyle meydana gelen sağlık sorunlarını çözmek, tüberküloz gibi bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek için fabrikalarda hemşirelerin istihdamı başlamıştır (14). Uzmanlık deneyimlerini ve eğitimlerini kullanan hemşireler, tehlikeden kaynaklanan maruziyetlerin sağlık üzerindeki etkilerini fark edip önleme, işçilerin yaralanmalarını ve hastalıklarını tedavi etmede sorumlulukları olan sağlık profesyoneli üyesidir (15). İş sağlığı hemşireliği vermiş olduğu bakım ile geniş bir alana hizmet etmektedir. Tablo 1, Amerikan İş Sağlığı Hemşireleri Derneği'nin (The American Association of Occupational Health Nurses-AAOHN) etkili olarak iş sağlığı hemşireliği uygulaması için gerekli tanımladığı dokuz yetkinlik kategorisini listeler.

Tablo 1. Amerikan İş Sağlığı Hemşireleri Derneği İş Sağlığı Hemşiresi Yetkinlikleri		
Klinik Uygulama	İş Gücü, İşyeri ve Çevre	Sağlık ve Güvenlik Eğitimi ve Öğretimi
Uygun standartlar ve yasalara göre değerlendirme, teşhis ve tedaviler yoluyla bakım yönetimindeki hemşirelik sürecini belgeleme	Bireyin sağlık taraması ve gözetim programlarının koordine edilmesi, çalışanların sağlığını ve güvenliğini korumak için çalışmaları izleme	İş, çevre sağlığı ve güvenliği eğitim ve öğretimi uygulama
Vaka Yönetimi	Yönetim, İşletme ve Liderlik	Araştırma
Vaka yönetimi müdahalesinde bireyin mevcut durumu ile vaka yönetiminde gereken ihtiyacı kapsamlı olarak belirlenmesi ve objektif değerlendirmesinin yürütülmesi	Uygun maliyetli iş sağlığı hizmetlerinin koordinasyonundan ve kaliteli, uygun maliyetli ürün ve hizmetlerin sürekli izlenmesinden sorumlu olma	İlgili kanıta dayalı uygulamaları desteklemeye yardımcı olan kaynakları ve uygulamaları belirleme ve paylaşma
Düzenleyici/Yasama	Sağlığı Koruma, Geliştirme ve Hastalıkları Önleme	Profesyonellik
Hemşirelik uygulamalarını, çalışanları, işyerlerini ve çevreyi etkileyebilecek mevcut yasal faaliyetler hakkında farkındalık yaratılması	İşçilerin ve işçi popülasyonlarının sağlık ihtiyaçlarını değerlendirme	Hemşirelik mesleğine uygun bilimsel, düzenleyici ve ticari bilgileri sürdürme
Kaynak: AAOH, https://www.aaoon.org/ (16)		

AAOHN' na göre iş sağlığı hemşireleri, sağlık ve güvenlik ihtiyaçlarını belirlemek için işçiler, işverenler, iş sağlığı ve güvenliği ekibinin üyeleri ve diğer profesyonellerle işbirliği yapar. İş sağlığı hemşireliği uygulamalarıyla ilişkili başlıca roller ve sorumluluklar şunları içerir:

1. Klinisyen; Klinik ve Temel Bakım
2. Eğitimci/Koordinatör; Eğitim, Hastalık Önleme
3. Yönetici/Danışman; Araştırma, Sağlık Bildirimi
4. Danışman; İşgücü Sorunları, İşyeri Sorunları, Çevre sorunları
5. Vaka yöneticisi: Düzenleyici sorumluluklar, Yasama yönetimi

Temel iş sağlığı faaliyetleri gerçekleştirilirken her bir rol kullanılır. Bu işyeri faaliyetleri arasında sağlığın sürdürülmesi, vaka yönetimi, ergonomi, işyeri güvenliği, enfeksiyon kontrolü ve afete hazırlık gibi alanlar yer alır. Bu geniş kategoriler içinde, The American Association of Occupational Health Nurses (ABOHN)(1) tarafından yakın zamanda yürütülen bir araştırma, çalışan iş sağlığı hemşirelerinin kendi uygulamalarıyla ilişkili aşağıdaki ilk on görevi kabul ettiklerini ortaya koymuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Çalışan İş Sağlığı Hemşirelerinin Bildirdiği İlk On Görev	
1.	İş yerinde çalışanların iş ve sağlık arasındaki etkileşimlerini değerlendirin.
2.	Kişisel sağlık bilgilerinin gizliliğini sağlayın ve etik kurallara, yasal veya düzenleyici gerekliliklere uyun.
3.	İşle ilgili yaralanma veya hastalıkların tedavisini sağlayın.
4.	Kanun İş Sağlığı ve Güvenliği İdaresi'ni oluşturduğu için gerekli belgeleri koruyun.
5.	Çalışan sağlığı kayıt tutma sistemini kullanın ve sürdürün.
6.	İşçiler için tazminat davalarını yönetin.
7.	Çalışanları iş kısıtlamaları veya sınırlamaları ile değerlendirin ve uygun işe yerleştirme önerilerinde bulunun (örn. göreve uygunluk).
8.	Gizliliğin korunması için politika ve prosedürler uygulayın.
9.	Odyometri uygulamaları yapın.
10.	Belirli tehlikeler için bireylerin/grupların sağlık gözetimini gerçekleştirin (The American Association of Occupational Health Nurses-AAOHN http://www.abohn.org/documents/ABOHN2011PracticeAnalysisReport.pdf)

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nu, kamu veya özel sektör ayrımı yapılmaksızın şunları sağlamaktadır: Kamu ve özel hastanelerde genel olarak iş sağlığı ve güvenliği uzmanı, iş yeri hekimi, sağlık personeli gibi uzmanlar görev yapmaktadır. Her bir çalışanın iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili uygulamalardan yararlanması, meydana gelmiş meslek hastalıkları ve iş kazaları kayıtlarının tutulması sağlanmaktadır (8).

Sağlık çalışanları ve sunmuş oldukları ortamın güvenliğinin sağlanması amacıyla Sağlık Bakanlığı tarafından 14 Mayıs 2012 tarihinde "Çalışan Güvenliği Genelgesi" yayımlanmıştır. Bu genelgeye göre sağlık kurumlarında alınması gereken önlemler şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Çalışan güvenliğine yönelik komite kurulması,
2. Çalışan güvenliğine yönelik program hazırlanması,

3. Çalışanlara sağlık taramalarının düzenli olarak yapılması,
4. Çalışanların kişisel koruyucu önlemleri almalarının sağlanması,
5. Çalışanlara yapılan şiddetin önlenmesi konusunda düzenlemeler yapılması,
6. Enfeksiyon kontrolü ve önlenmesine yönelik program hazırlanması,
7. Beyaz kod uygulamasının devreye girmesi,
8. Çalışan güvenliği konusunda çalışan eğitimlerinin uygulanması (10).

Ülkemizdeki tüm sağlık kuruluşlarında hasta ve çalışan güvenliği açısından kritik öneme sahip olmasından kaynaklı sağlık hizmetleri sağlanmalıdır. Sağlık Bakanlığı'nın yayımladığı Sağlıkta Kalite Standartları Hastane Rehberi beş boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar açısından ele alındığında, kurumsal hizmetlerin ve hasta ve çalışan odaklı verilen her türlü hizmetin, çalışan sağlığı ve güvenliğini tehdit eden risklere yönelik düzenlemelerde bulunulması gerektiği üzerinde durulur. Hastanelerde çalışan sağlığı ve güvenliği komitesi bulunması gerektiği ve gerekli iyileştirmeleri sağlık bakımında görev alan yöneticilerle birlikte yapılmasının sağlanmasını zorunlu kılar. Çalışan güvenliği açısından hastanelerde aşağıdaki konu başlıkları ele alınmalıdır:

1. Enfeksiyonların önlenmesi,
2. Çalışanların zarar görme risklerinin azaltılması,
3. Riskli alanlarda çalışanlara yönelik gerekli önlemlerin alınması,
4. Sağlık taramaları ve aşılama,
5. Kimyasal madde güvenliği,
6. Radyasyon güvenliği,
7. Gıda güvenliği,
8. Gürültü,

9. Aydınlatma,
10. Tesis kaynaklı riskler,
11. Ergonomik faktörler,
12. Çalışana yönelik şiddetin önlenmesi ve şiddet eylemine en kısa sürede müdahale edilmesi,
13. Mobbingin önlenmesi,
14. Çalışan güvenliğini tehdit eden atıkların yönetimi,
15. İş yükünün neden olduğu olumsuz unsurlar,
16. Stres yönetimi (17).

Hemşireler, hastayla daha fazla zaman geçiren bir meslek grubudur. Aynı zamanda sağlık hizmeti veren ekip üyeleri içinde sayısal olarak bakıldığında da en büyük grubu oluşturmaktadırlar. Bu nedenle oluşabilecek risklerle karşılaşma olasılıkları diğer sağlık çalışanlarına göre daha yüksektir. İş sağlığı ve güvenliği açısından tehlike ve riskli ortamlarından biri olan hastanelerde çalışan hemşireler önemli ölçüde risk altındadırlar. Bu tehlikeler hemşirelerin güvenliğini olumsuz yönde etkilemektedir. İş yerinde sağlıkla ilgili olarak, hemşireler girişimlerini yalnızca çalışma ortamına değil, aynı zamanda spesifik çalışma faaliyetinin sürdürüldüğü sağlık hizmeti özelliklerine de uyarlayabilirler. Bu bağlamda DSÖ, iş sağlığı hemşiresi profilini tanımlamak için bir belge yayımlamıştır. Bu belgeye göre iş sağlığı hemşiresi, nüfusun sağlığının korunmasında ve iyileştirilmesinde önemli bir rol oynayabilir, işletmelerde ve topluluklarda sürdürülebilir kalkınmaya, gelişmiş rekabet gücüne, iş güvenliğine ve artan kârlılığa önemli katkı sağlayabilirler (18).

Hastanelerde meydana gelebilecek tehlikenin hangi zamanlarda riske dönüştüğünün önceden bilinmesi ve tanınması gerekmektedir. Göz ardı edilmesi durumunda maalesef ki, hemşirelerin sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışması mümkün olamamaktadır. Çalışma ortamında tehlikeler önlenemediği zaman riskler ortaya çıkar, riskler önlenemediği zaman ise yapılan işe göre sağlık problemleri ortaya çıkar. Ortaya çıkacak diğer durumları sıralamak gerekirse; iş görmemezlilik ve iş devamsızlıkları şeklinde sıralanabilir. Hemşirelerin çalıştıkları alan, çevre, iş yükleri, iş yoğunlukları gibi birçok etken meslekssel hataların oluşmasına neden olabilmektedir (19)

Türkiye’de meslek hastalıkları, Sosyal Sigortalar Kanunu Sağlık İşlemleri Tüzüğü’ne ekli meslek hastalıkları listesinde A grubu kimyasal maddelerle olan meslek hastalıkları, B grubu mesleki cilt hastalıkları, C grubu pnömokonyozlar ve diğer mesleki solunum sistemi hastalıkları, D grubu mesleki bulaşıcı hastalıkları, E grubu fiziksel etkenlerle olan meslek hastalıkları olmak üzere 5 grupta sınıflandırılmıştır. Hastanelerde meslek hastalıklarının önlenmesi mesleki risklerin azalmasına aynı zamanda sağlık bakımı veren hemşirelerin sağlığının korunmasında ve sağlığının geliştirilmesine olanak sağlayacaktır. İş sağlığı hemşirelerinin hastanelerde; kişisel sağlık verilerini kaydetme ve gizliliği koruma, sağlıkla ilgili yasaları bilme ve aktarım, işe uygunluğu değerlendirme, sağlık izlemi, sağlık taramaları, sakatlıkların önlenmesi, iş kazalarını önleme, çalışma ortamını değerlendirme, ruhsal sağlıkla ilgili risk değerlendirmesi yapma gibi temel fonksiyonları vardır. İş sağlığı hemşireleri, meslek hastalıklarından korunmada; çalışanın işe girdiği andan itibaren gerek çalışanın iş ortamını gerekse çalışanın sağlığını takip edip, iyi gözlemlemeli ve düzenli kayıt tutmalıdır (20).

Dünya Sağlık Örgütü iş sağlığı hemşirelerinin öncelikli rollerini şu maddelerle sıralamıştır; iş sağlığı ve güvenliği stratejileriyle çalışma ortamında oluşacak tehlikeleri ve riskleri önleme, bireylerin çalışma ortamındaki kişisel yeteneklerinin gelişmesine katkı sağlama, çevre sağlığı yönetimini iyileştirme ve geliştirme.

2021 yılında yayımlamış olduğu Clinical Nurse Specialist Occupational Health St. Michaels Hospital’ın hemşirenin görevleri arasında ise;

- Gerektiğinde tüm personel için işe alım öncesi hizmet sağlamak,
- İşe batması yaralanmasını hastane politikasına göre yönetmek,
- İşle ilgili sağlık sorunlarının önceden belirlenmek ve önlenmek,
- Sağlıklı yaşam ve çalışma koşullarını teşvik etmek,
- İşin sağlık üzerindeki ve sağlığın iş üzerindeki etkilerini anlamak,
- Sağlık taraması hizmetlerini sağlamak,

- İşe en erken zamanda dönmeye yardımcı olmak için personelin rehabilitasyonunu yönetmek,
- İş gücü ve sağlık ihtiyaçlarını değerlendirmek,
- Sağlığın teşviki ve geliştirilmesini sağlamak,
- Eğitim, öğretim, danışmanlık ve destek vermek,
- Çevresel ve ergonomik risk değerlendirmeleri dahil olmak üzere risk değerlendirmesi ve risk yönetimi yapmak,
- Hepatit, grip ve COVID 19 dahil olmak ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere bağışıklama ve aşılama programlarının yönetimi ve koordinasyonunu sağlamak yer almaktadır.

İş sağlığında önemli yeri olan hemşireler, iş yerlerini güvenlik açısından değerlendirme ve olaylar meydana geldiğinde acil bakım sağlama gibi yardım müdahalelerini gerçekleştirmektedirler. İş sağlığı hizmetlerinin içeriği değiştikçe, sorumlu olan iş sağlığı hemşireleri daha kişisel, proaktif sağlık hizmeti sağlayıcıları olmak için çalışma alanında daha fazla sorumluluk almışlardır. Kuşkusuz, COVID-19 salgını da iş sağlığı hemşirelerinin bakım ve vaka yönetimi dışındaki önemli değere katkı sağlayan en önemli faktör olmuştur. Pandemi ile birlikte rutin ateş kontrolü, testlerin yapılması, COVID-19 güvenlik protokollerini oluşturmak, ekipmanları temin etmek gibi birçok alanda etkili ve hızlı girişimlerde bulunmuşlar ve virüs yayılırken aynı anda çalışanları da güvende ve çalışır durumda tutacak programları tasarlamak için kritik tıbbi uzmanlığı da sağlamışlardır.

Hastanelerde sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı sağlamak için iş sağlığı hemşiresi düzenli aralıklarla iş kazası ve meslek hastalıkları ile ilgili eğitimler vermesi ve danışmanlık yapması gibi önemli rolleri vardır. Bu bağlamda hastane yönetiminin katılımı sağlayarak çalışanların zarar görme risklerini, kesici delici alet yaralanma risklerini, kan ve vücut sıvılarıyla bulaşma risklerini, tesis güvenliği risklerini ve çevre güvenliği risklerini analiz eder ve böylece çalışan sağlığını tehdit eden risk düzeylerini hesaplar. İş sağlığı hemşirelerinin görevlerinden bir diğeri ise iş kazaların önlenmesi için bütün sağlık çalışanlarının birlikte uyumlu çalışmasını sağlamak ve çalışanların hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmektir (20).

Etik Kurul Onay Bilgileri

Bu çalışma ilgili alan yazından elde edilen bilgilerin derlemesiyle oluşturulduğu için herhangi bir etik kurul kararından geçmeden yazılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde sağlık sektöründe çalışan çok fazla hemşire vardır. Bu çalışma ortamlarında iş sağlığı ve güvenliği etkili ve etkin uygulandığı zaman ülke genelinde sağlık sektöründe kalite standartlarının yükseleceği, iş kazası ve meslek hastalıkları oranlarının düşebileceği düşünülmektedir. Hemşirelerin çalışma koşulları doğrultusunda hastanelerde iş sağlığı ve güvenliğini tehdit eden biyolojik, kimyasal, fiziksel, ergonomik, psikososyal ve daha fazla riskler ve tehlikeler olduğu bilinmektedir. Bu risk ve tehlikelerin ortadan kaldırılıp güvenli, nitelikli hizmetlerin sunulması için iç ya da dış denetimler ile düzeltici-önleyici çalışmalar yapılmalıdır. Hemşirelerin iş sağlığı ve güvenliği farkındalık düzeylerinin yüksek olması hem kendi sağlıklarının hem toplum sağlığının korunması açısından çok önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışanlara iş sağlığı ve güvenliği konusunda düzenli olarak eğitim vermek, çalışma ortamlarındaki risk faktörlerine karşı nasıl korunmaları gerektiği öğretmek, bilinçlendirmek, çevre sağlığını iyileştirmek, meslek hastalıkları ve iş kazaları kayıtlarını etkin bir şekilde kayıt altına almak hemşirelerin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki rollerinin ne kadar önemli olduğunu gösterir. İş sağlığı ve güvenliğinin, sağlık sektöründe her geçen zaman diliminde daha da önemli bir süreç haline geleceği düşünülmektedir. Sağlık kuruluşlarının misyon ve hedeflerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının yer alması önerilebilir. Hastanelerde iş sağlığı ve güvenliği komitesi, çalışan sağlığı ve güvenliği komitesi ve hasta güvenliği komitelerinin oluşturulması önerilmektedir. Hastanelerin her birimi için risk analizleri yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. American Board for Occupational Health Nurses. The Career Guide to Occupational Health Nursing. (2014). Erişim adresi: https://www.abohn.org/sites/default/files/ABOHNCarGde_032714WEB.pdf.
2. Avsallı, A. K. & H. (2012). Çalışma Hayatında Yeni Bir Dönem: 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012(26), 153-167 .Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sufesosbil/issue/11411/136278>.
3. Yılmaz, F. (2009). Avrupa Birliği Ve Türkiye'de İş Sağlığı Ve Güvenliği: Türkiye'de İş Sağlığı Ve Güvenliği Kurullarının Etkinlik Düzeyinin Ölçülmesi. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. İstanbul.

4. Serin, Güngör., Çuhadar, Turan. (2015). İş Güvenliği ve Sağlık Yönetim Sistemi. *Teknik Bilimler Dergisi*, 5(2): 44-59.
5. Bayer, E., Günal, D. (2018). HEMŞİRELERİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ALGILARININ İNCELENMESİ- INVESTIGATION OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY PERCEPTIONS OF NURSES. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (25) , 503-519 . DOI: 10.20875/makusobed.440607.
6. Bulut, A., Ünal, E., Şengül, H. (2020). Makine ve Tıbbi Cihaz Kullanan Hastane Çalışanlarının İş Sağlığı ve Güvenliğine Yönelik Algılarının İncelenmesi. *Karaelmas İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi*, 4(1), 25-36, 2020 DOI: 10.33720/kisgd.712442.
7. Çalışkan, H. E., Ayberk, H. S. (2018). The importance, measurement, and comparison of the perception of the occupational safety culture in local governments. *International Journal of Environmental Trends (IJENT)*, 2(2), 75-95.
8. Alıcıoğlu, SC. (2018). Sağlık Bakım Hizmetleri Personelinin Meslek Hastalıkları Ve İş Kazalarına Karşı Bilinç Düzeyleri: Ankara'da Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Örnekleri. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İş Sağlığı Ve Güvenliği Programı, Ankara.
9. Terzi, B., Polat, Ş., Azizoğlu, F., Nimet, A., Güngörmüş, E., İşsever, H. (2019). Hemşirelerde iş güvenliğinin bazı değişkenler yönünden incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(3), 260-267.
10. Yıldız, A. (2017). Hastanelerde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanmasında personel güçlendirmenin etkisi: hemşireler üzerinde bir çalışma. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Yönetimi.
11. Solmaz, M., Solmaz, T. (2017). Hastanelerde iş sağlığı ve güvenliği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3), 147-156.
12. Halaç, A. (2019). Bir hastane çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliği kurulu hakkında farkındalık düzeylerinin değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İş Sağlığı Programı, Ankara.
13. Elçin, G. (2020). Sağlık Çalışanlarında İş Sağlığı Ve Güvenliği Algısının Belirlenmesi. *Istanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*.
14. Topcu, S., Ardahan, M. (2019). Occupational health nursing and pioneer leaders from past to present. *International Journal of Caring Sciences*, 12(3), 1931-1935.
15. Occupational Health Nurses Career Guide. The canadian career guide to occupational health nursing. (2012). Erişim adresi: <https://oohna.on.ca/wp-content/uploads/2018/04/34bfa-2015-oh-nursing-career-guide-highres.pdf>.
16. The American Association of Occupational Health Nurses-AAOHN. Erişim adresi: <https://www.aohn.org/>.
17. Sağlıkta Kalite Standartları Hastanesi (2020). Erişim adresi: <https://shgmkalitedb.saglik.gov.tr/Eklenti/41258/0/skshastanese-ti-s-61--09082021pdf.pdf>
18. Torre, G, La., Andreano, FD., Lecce, G., Muzio, Di, M., Chiarini, M., Pulimeno, AML. (2020). The Occupational Health Nurse and his/ here role in the prevention of work-related diseases: results of an observational study. *Ann Ig* 2020; 32(1): 3-15 doi:10.7416/ai.2020.2325.
19. Sarıçam, H. (2012). İş Sağlığı Ve Güvenliği Kapsamında Hemşirelerin Karşılaştığı Risk Ve Tehlikelerin İş Stresi Düzeyleri Üzerine Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
20. Yeşiltepe, A., Karadağ, G. (2019). Meslek hastalığının boyutları ve meslek hastalıklarından korunmada iş sağlığı hemşiresinin rolleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 12(4), 294-302.